

Микола ПАРХОМЕЦЬ, Марія МАТВІЙЧУК

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ ПРОДУКЦІЮ З ВРАХУВАННЯМ ЦІНИ ЗЕМЛІ

Висвітлено методичні підходи до вдосконалення механізму ціноутворення з врахуванням ціни землі, визначено нормативну собівартість для встановлення мінімальних гарантованих і еквівалентних цін на сільськогосподарську продукцію.

Ключові слова: *нормативна собівартість, маса прибутку, норма прибутку, гарантована ціна, еквівалентна ціна, рівень рентабельності.*

Становлення ринкової економіки та посилення світових інтеграційних процесів обумовлюють необхідність вдосконалення механізму ціноутворення у напрямі встановлення еквівалентних цін на продукцію агропромислового виробництва і на їх основі підвищення економічної ефективності функціонування галузей АПК. Водночас протягом 1992–2008 рр. у більшості сільськогосподарських підприємств Тернопільської області виробництво продукції, особливо цукрових буряків і тваринництва, залишається збитковим, реалізаційні ціни покривали в середньому менше 60–80% витрат. У зв'язку з цим, актуальним є вдосконалення ціноутворення, обґрунтування еквівалентних цін на аграрну продукцію, що сприятиме розширеному відтворенню на інноваційній основі, підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Дослідженню питань ціноутворення, процесу державного регулювання та економічних відносин між партнерами агропромислового виробництва присвятили свої публікації відомі *вчені-економісти*: В.Власов, С.Камілова, В.Онегіна, І.Охріменко, П.Саблук, О.Шпичак та багато інших [1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11]. Проте ще недостатньо досліджені проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію у підприємствах Тернопільської області. Тому дана тематика вибрана нами для поглибленого дослідження.

Метою статті є розгляд результатів комплексного дослідження ціноутворення на аграрну продукцію з врахуванням ціни землі, зокрема: розрахунок нормативної собівартості; ціни підтримки; еквівалентної ціни; рівня рентабельності, що забезпечує розширене відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Проблема збільшення обсягів виробництва продукції та підвищення її конкурентоспроможності в умовах становлення ринкової економіки в Україні набуває особливої актуальності. Успішне вирішення цієї проблеми тісно пов'язане із вдосконаленням механізму ціноутворення, яке займає центральне місце у системі подальшого ефективного розвитку агропромислового виробництва.

Важливою особливістю вдосконалення механізму ціноутворення на сільськогосподарську продукцію є включення ціни землі у вартість продукції. На жаль, земельний фактор залишається, поки що, поза системою ціноутворення на аграрну продукцію, оскільки земля не є товаром.

Вчені ННЦ ІАЕ УААН [7, 9–10] вважають, і ми погоджуємось із їхньою думкою, що

основною методологічною розбіжністю ціноутворення, яку потрібно усунути для створення „однакових правил гри” для всіх учасників економічної діяльності – є нагальна потреба включення ціни землі у механізм ціноутворення. Невключення землі в актив аграрного виробництва є однією з причин розбалансованості цін, відсутності еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями економіки.

У сільському господарстві назріла нагальна потреба вирішити проблему формування ефективної моделі ціни, яка має враховувати інтереси виробника, споживача і держави, тобто головне завдання полягає в обґрунтуванні розміру ціни, яка має забезпечити еквівалентність обміну для всіх учасників економічної діяльності.

Природньо, що кожен товаровиробник має здійснювати виробництво сільсько-господарської продукції на прибутковій основі, тому всеохоплюючою проблемою у формуванні прибутку є собівартість продукції. Собівартість – це грошовий вираз виробничо-фінансових витрат у процесі підприємницької діяльності, яка включає вартість усіх споживчих ресурсів, послуг і затрат людської праці.

Зазначимо, що на сучасному етапі сільськогосподарського виробництва склалися несприятливі макро- і мікроекономічні умови формування собівартості виготовленої продукції, які завдають великої шкоди перспективному аграрному розвитку. Для прикладу, зростаючий рівень цін на споживані сільським господарством ресурси, з одного боку, обумовлює технічну і технологічну відсталість, зменшення економічного інтересу до розвитку галузі, а з другого – спричиняє зростання собівартості продукції вищими темпами, ніж ринкові ціни.

Механізм формування і регулювання собівартості аграрної продукції включає як макроекономічні, так і мікроекономічні важелі ринкового впливу. До макроекономічних важелів державного регулювання необхідно віднести: формування цінової методології на продукцію, роботи і послуги в усіх галузях економіки; нормативно-правове регулювання соціально-трудових відносин у галузі; визначення механізму підтримки галузей в гірших умовах виробництва тощо. Мікроекономічні важелі залежать від внутрішніх умов підприємництва, зокрема: техніко-технологічні, організаційно-господарські характеристики виробництва продукції.

Собівартість сільськогосподарської продукції залежить від рівня витрат ресурсів, врожайності культур і продуктивності тварин, витрат на зберігання і збут тощо. Виходячи із собівартості формується ціна пропозиції конкретного виробника, яка включає ціну товарної продукції (повна собівартість і прибуток) та витрати на збут.

В процесі формування ціни на сільськогосподарську продукцію собівартість визначається як фактична і нормативна. Фактична собівартість складається у реальних умовах, а нормативна – враховує нормативні витрати, передбачені прогресивною технологією для конкретних умов виробництва.

Нормативна собівартість має бути першоосовою при розробці механізму ціноутворення. Вона визначається за науково обґрунтованою величиною нормативу витрат, які формуються при заданій технології виробництва, враховуючи зміни цін на ресурси.

Відомо, що у виробництві продукції, окрім матеріально-технічних витрат і оплати праці, беруть участь активи в частині основного й оборотного капіталу землі, які в сукупності є авансовим капіталом. Оскільки ринкові умови зумовлюють до ефективного аграрного виробництва, то кожний виробник має отримувати не меншу, ніж в інших галузях, середню по економіці норму прибутку на функціонуючий у виробництві одиниці продукції капітал, включаючи вартість землі.

З метою забезпечення процесу відтворення виробничого потенціалу аграрні підприємства повинні мати стабільні й достатні грошові надходження від реалізації продукції, що забезпечуються ціною, адекватною потребам його відтворення. Така ціна повинна формуватися на основі нормативних витрат і середньої норми прибутку (по економіці без сільського господарства) у розрахунку на функціонуючий капітал.

Прибуток, розрахований з урахуванням середньої норми прибутку на авансований капітал, є базисом еквівалентності обміну, ціноутворення, за яких суб'єкти економічної діяльності знаходяться в рівних стартових умовах. Норму прибутку розраховує Міністерство економіки, а затверджує Кабінет Міністрів України.

Варто зазначити, що із застосуванням приватної власності на землю, змінилися суб'єкти привласнення додаткового продукту, тобто земельної ренти. Цей продукт перейшов до власника землі, саме він отримує ренту у формі орендної плати за право користування земельною ділянкою, яку він передав у оренду.

Становлення ринку земельних відносин обумовлює необхідність використання ренти як обов'язкової умови формування ефективного цінового механізму та об'єктивних (справедливих) з позиції відтворення капіталу, цін на сільськогосподарську продукцію. Виходячи з цього, власник землі має включати в активи вартість землі у розмірі проценту капіталізації грошової оцінки її ціни, а орендар вимушений включати орендну плату у собівартість продукції. Таким чином, власник-орендодавець і власник, який господарює на своїй землі, будуть отримувати справедливу ренту – дохід: перший – орендну плату, другий – процент на вкладений капітал. У такому випадку орендна плата має бути тотожною проценту капіталізації вартості землі або розміру ренти.

За методикою нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затвердженою Постановою КМУ від 23.03.1995р., № 213, термін капіталізації рентного доходу встановлений на рівні 33 років, тобто 3% у рік.

Важливою особливістю у розвитку концепції ціноутворення на аграрну продукцію є, по-перше, тотожність розмірів орендної плати та відсотка на вкладений у землю капітал як похідних ренти, по-друге, кошти інвестовані у придбання відтворювальних природних (земля) і неприродних ресурсів, мають бути винагородженні однаковими рівнями доходу.

Таким чином, через ціну на сільськогосподарську продукцію здійснюється відшкодування рентних платежів, власниками яких стає безпосередній виробник сільськогосподарської продукції.

Для виробника сільськогосподарської продукції важливо продати останню за такою ціною, яка була б еквівалентною понесеним витратам і забезпечила б можливість для відтворення активів. Саме тому визначення еквівалентної ціни необхідно проводити на нормативних витратах ресурсів у натуральному і вартісному виразі, що відповідає нормативній собівартості.

Нормативна база включає норми виробітку, витрат паливо-мастильних матеріалів, добрив, кормів та інших ресурсів на виробництво конкретних видів продукції згідно з технологічними картами.

Діюча методика [7, 16-17; 10, 33-36; 11, 305-306] визначення еквівалентної ціни полягає в об'єднанні нормативної собівартості виробництва і продажу продукції та маси прибутку на авансований капітал, виходячи з норми прибутку на капітал (у середньому за 3 роки по національній економіці без сільського господарства).

Зазначимо, що у межах висвітленого методичного підходу до ціноутворення

еквівалентну ціну можна визначити, виходячи із потреби активів на виробництво конкретного виду продукції при заданій врожайності культур (продуктивності тварин) та обраній технології використання виробничо-трудових операцій.

Розрахунок еквівалентності ціни на певний вид сільськогосподарської продукції можна здійснити за такою формулою [7, 32–33].

$$Ц = C_n + K_{np} \times [(O_{вф} + O_3 \times K) + (B_3 \times K_{зн})] - (1),$$

де Ц – еквівалентна ціна 1 т сільськогосподарської продукції, грн.;

C_n – нормативна повна собівартість 1 т продукції (включаючи орендну плату в розмірі 3% від вартості землі), грн.;

K_{np} – коефіцієнт нормативної норми прибутку;

$O_{вф}$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів, авансованих у виробництво 1 т продукції, грн.;

O_3 – середньорічна вартість оборотних засобів авансованих у виробництво 1 т продукції (повна собівартість без амортизації та орендної плати), грн.;

K – коефіцієнт обігу оборотних засобів по окремих видах продукції, визначається діленням терміну технологічного процесу в днях (місяцях) на кількість днів (місяців);

B_3 – грошова оцінка одного гектара ріллі, грн.;

$K_{зн}$ – коефіцієнт нормативу капіталізації землі – 0,03 (відповідно до терміну капіталізації землі 33 роки).

На основі вивчення методичних матеріалів щодо ціноутворення, викладених у літературних джерелах [7, 7-17; 10, 20-37; 11, 292-328] та проведеного аналізу структури фактичної собівартості виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах за 2005–2008р.р., ми провели розрахунок нормативної собівартості, ціни підтримки та еквівалентної ціни 1 т цукрових буряків (табл.1).

Таблиця 1

**Розрахунок нормативної собівартості, ціни підтримки та еквівалентної ціни
1 т цукрових буряків (350ц/га)**

№ з/п	Елементи витрат	Витрати на 1 т продукції		Структура виробничих витрат, %
		у натуральному виразі	у вартісному виразі, грн.	
1	2	3	4	5
1.	Оплата праці (пряма і непряма), люд-год.	10,98	59,3	21,2
2.	Відрахування на соціальні заходи		6,4	2,3
3.	Насіння, кг	0,5	1,6	0,6
4.	Мінеральні добрива, кг д.р.NPK	10,5	39,8	14,3
5.	Органічні добрива, т	1,0	28,6	10,2
6.	Засоби захисту рослин, кг	0,09	15,6	5,6
7.	Паливно-мастильні матеріали, кг	15,6	93,65	33,5
8.	Амортизація	-	12,3	4,4
9.	Поточний ремонт	-	9,7	3,5
10.	Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв)	-	4,7	1,7
11.	Інші матеріальні витрати	-	7,5	2,7
12.	Виробничі витрати, всього (виробнича собівартість)	-	279,2	100
13.	Витрати на збут		3,9	
14.	Повна собівартість товарної продукції у заліковій вазі		283,1	
15.	Мінімальна закупівельна ціна, що забезпечує 5% рентабельності		297,3	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
16.	Маса прибутку (з врахуванням вартості фондів і землі)		52,94	
17.	Рівень рентабельності, % (ряд. 16 : ряд. 14)		18,7	
18.	Еквівалентна ціна, що забезпечує 6,5% норми прибутку (з врахуванням вартості землі) (ряд. 17 + ряд. 20), грн.		336,04	
19.	Маса прибутку		35,26	
20.	Рівень рентабельності, % (ряд. 19: ряд. 14)		12,5	
21.	Еквівалентна ціна, що забезпечує 6,5% норми прибутку (без врахування вартості землі) (ряд. 14 + ряд. 19)		318,36	

Середньорічна вартість виробничих фондів (основних 312,8 грн. і оборотних 229,6 грн.) = 542,4 грн.

Вартість землі на 1 т цукрових буряків = 272,14 грн.

*Розраховано авторами за методикою [7, 32-33]

Розглянемо порядок проведення розрахунків нормативної собівартості, ціни підтримки та еквівалентної ціни 1 т цукрових буряків. Нормативну собівартість 1 т цукрових буряків розраховували, виходячи із їх середньої врожайності 350 ц/га. Для отримання такого рівня врожайності підприємствам області необхідно здійснити з розрахунку на 1 т продукції таку кількість матеріальних витрат у натурі: насіння – 0,5 кг, мінеральних добрив – 10,5 кг д.р. NPK, органічних добрив – 1,0 т, засобів захисту рослин – 0,09 кг, паливо-мастильних матеріалів – 15,6 кг.

Варто зазначити, що до складу статті „Витрати на оплату праці” включені заробітна плата за окладами і тарифами, премії та заохочення, компенсаційні виплати працівникам, які зайняті безпосередньо на виробництві даної продукції згідно з прийнятою технологією, що забезпечує вказану врожайність (350 ц/га).

Витрати праці на виробництво цукрових буряків включають прямі і непрямі (адміністративні) витрати у людино-годинах.

Витрати на оплату праці розраховувалися для виробництва 1 т цукрових буряків, оцінені за середньою оплатою людино-години як відношення середньомісячної оплати до середньомісячного балансу робочого часу за аналізований (2008р.) рік у сільськогосподарських підприємствах Чортківського району.

Згідно із технологією, витрати праці на 1 га цукрових буряків в аналізованих умовах становлять 384,2 люд.-год., а на 1т продукції – становлять 10,98 люд.-год. (384,2 люд.-год. : 35т).

Виходячи з вартості люд.-год. (5,4 грн.) витрати на оплату праці на виробництві 1 т цукрових буряків становитимуть 59,3 грн. (10,98 люд.-год. x 5,4 грн.).

Відрахування на соціальні заходи (пенсійне забезпечення і соціальне страхування), за даними літератури [7, 9], у галузі сільського господарства України по відношенню до фонду оплати праці мають становити разом 10,86%. Підставивши ці дані у наші розрахунки, отримаємо наступне значення – на 1 т цукрових буряків відрахування на соціальні заходи становитимуть 6,44 грн. (59,3 грн. x 10,86 : 100).

Витрати на насіння і садивний матеріал визначені за реальними для господарства нормативами висіву з розрахунку на 1 га цукрових буряків (16-18 кг) однонасінневого матеріалу [4, 61-62]. Отже, на 1 т цукрових буряків при врожайності 35 т/га потрібно 0,5 кг насіння (17,0 кг/га : 35т).

Вартість 1 кг насіння цукрових буряків становить 3,18 грн., а загальні витрати на насіння з розрахунку на 1 т цукрових буряків – 1,6 грн. (3,18 грн. x 0,5 кг).

Витрати на мінеральні добрива розраховуються за науково-обґрунтованими нормами їх внесення при певному рівні врожайності цукрових буряків та цін їх придбання [4, 61-62]. При розрахунку нормативних витрат на виробництво цукрових буряків використали узагальнюючий показник нормативу внесення мінеральних добрив у діючій речовині – 367,5 кг NPK на 1 га або 10,5 кг на 1 т продукції (367,5 кг : 35 т).

Розрахунки показали, що при середній вартості мінеральних добрив станом на початок 2009р. – 3791 грн. за 1 т д.р. NPK їх вартість в грошовому виразі з розрахунку на 1 т цукрових буряків становитиме 39,8 грн. (10,5 кг д.р. x 3791 грн./т д.р. NPK : 1000 кг).

Витрати на органічні добрива власного виробництва становлять 28,6 грн. за 1 тону. На 1 га при врожайності 35 т/га на 1 т цукрових буряків потрібно органічних добрив на загальну суму 28,6 грн. (1001 грн. : 35 т/га).

Витрати на засоби захисту рослин на 1 т цукрових буряків у нашому розрахунку становлять 15,6 грн.

Витрати паливно-мастильних матеріалів у розрахунку на виробництво 1 т цукрових буряків становлять 15,9 кг при нормативі витрат на 1 га – 556,5 кг (15,9 кг/т x 35 т/га). При середній вартості 1 т паливно-мастильних матеріалів на умовах франко-господарства 5886 грн./т витрати на 1 т цукрових буряків дорівнюватимуть 93,65 грн. (15,9 кг x 5,89 грн./кг).

Витрати в частині амортизації основних засобів, нематеріальних та інших необоротних активів обчислили за діючими нормативами амортизації у відсотках до їхньої балансової вартості на початок звітної періоду.

Амортизаційні відрахування з розрахунку на 1 т цукрових буряків у нашому прикладі становить 12,3 грн./т або 6,6% від вартості основних засобів, що припадають на 1 т цукрових буряків.

Витрати на поточний ремонт основних засобів у запланованих розмірах включаються до вартості кожного виду робіт або розподіляються пропорційно обробленій площі чи обсягу інших виконаних робіт. Витрати на поточний ремонт основних засобів на 1 т цукрових буряків у нашому прикладі взяті на рівні 9,7 грн./т або 78,9 % від суми амортизації, що свідчить про значний рівень зношення основних засобів.

Розмір плати за оренду земельних ділянок або часток (паїв) відповідно до Указу Президента України від 2 лютого 2002р. № 92/2002 не має бути меншим 1,5% визначений відповідно до законодавства вартості орендованої земельної ділянки або частки (паю).

У розрахунку на 1 т цукрових буряків плата за оренду землі взята на рівні 1,5% від грошової оцінки 1 га ріллі у Тернопільській області в умовах 2008р. – 4,7 грн. (10952 x 0,015 : 35).

Стаття „Інші нематеріальні витрати” включає витрати, пов'язані з виробництвом певного виду продукції (цукрових буряків, зокрема знос спецодягу, спецвзуття, витрати, пов'язані з використанням природних ресурсів тощо). До цієї статті відносяться,

відповідно до діючого законодавства, і витрати на сплату фіксованого податку. У розрахунку на 1 т цукрових буряків ці витрати обраховані на рівні 2,7% (7,5 грн./т) від загальної суми виробничих витрат.

Витрати на збут продукції включають відшкодування навантажувально-розвантажувальних, транспортних витрат та інших маркетингових витрат. У іншому прикладі витрати на збут враховані на рівні 3,9 грн. на 1 т цукрових буряків.

Вартісну оцінку матеріальних ресурсів, робіт і послуг, що внесені до нормативних витрат на виробництво основних видів сільськогосподарської продукції, провели у діючих в 2008 році цінах без урахування ПДВ.

До статті „Всього витрат” (повна собівартість продукції) включили виробничі витрати і витрати, пов'язані із реалізацією (збутом) цукрових буряків. У нашому прикладі вони становитимуть в розрахунку на 1 т цукрових буряків 283,1 грн. (279,2 грн. + 3,9 грн.).

Мінімальна закупівельна ціна, що забезпечує 5% рентабельності, це закупівельна ціна, яка відшкодовує товаровиробникові прогнозовану нормативну собівартість й гарантує мінімальний прибуток. Такий розрахунок передбачає отримання мінімального прибутку (14,1 грн./т) при рентабельності на рівні 5% до повної собівартості. У нашому прикладі, мінімальна закупівельна ціна 1 т цукрових буряків становитиме 297,3 грн. (283,1 грн. $\times$ 1,05), вона забезпечує лише просте відтворення.

Для забезпечення розширеного відтворення необхідно розрахувати еквівалентну ціну на цукрові буряки, яка забезпечить 6,5% норми прибутку. Розрахунок показав, що норма прибутку 6,5% буде становити у грошовому виразі 52,94 грн. (312,8 грн./т ВОЗ + 272,1 грн./т ВЗ + 229,6 грн./т ВОБЗ) $\times$ 6,5 : 100.

У наших розрахунках потреба на виробництво 1 т цукрових буряків становитиме (грн.): основних виробничих засобів – 312,8 (312,8 грн. $\times$ 35т/га = 10948 грн./га); оборотних засобів – 229,6 (282,4 грн. – 12,3 грн. $\times$ 0,85 грн.); вартість земельних ресурсів – 272,1 (9225 грн./га : 35 т).

На основі підставлених відповідних нормативів в грошовому виразі та проведених розрахунків отримаємо еквівалентну ціну, яка становитиме 336,04 грн. (283,1 грн. S_n + 52,94 грн. МП).

Еквівалентна ціна, що забезпечує 6,5% норми прибутку без врахування вартості землі становитиме – 317,66 грн. (283,1 грн. + (35,26 грн. = 312,8 грн. + 229,6) $\times$ 6,5% : 100).

Опрацювання літературних джерел [7, 87-96; 11, 322-332] щодо ціноутворення на продукцію тваринництва, проведений аналіз структури фактичної собівартості виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах за 2006-2008 рр. стали основою для проведення розрахунку нормативної собівартості, ціни підтримки та еквівалентної ціни 1 т молока (табл. 2).

Визначення нормативних витрат і доходності молока здійснювали при середньорічному надої від корови 3500 кг та планових витрат виробництва. Порядок розрахунку нормативної собівартості 1 т молока, розглянемо у цінових умовах станом на 01.09.2008 р.

Собівартість молока визначали за статтями витрат (у натуральному і грошовому виразі). Витрати на оплату праці розраховували як пряму оплату (пов'язану з технологією виробництва), так і непряму, яку віднесли на загальногосподарські затрати.

Таблиця 2

**Розрахунок нормативної собівартості, ціни підтримки та еквівалентної ціни
1 т молока (надій на корову – 3500 кг)**

№ з/п	Елементи витрат	Витрати на 1 т продукції		Структура виробничих витрат, %
		у натураль- ному виразі	у вартісному виразі, грн.	
1.	Оплата праці (пряма і непряма), люд-год.	126,1	360,0	18,6
2.	Відрахування на соціальні заходи	-	39,1	2,0
3.	Корми (без пального), т корм.од.	1,35	561,96	29,0
4.	Засоби захисту тварин	-	22,39	1,2
5.	Паливно-мастильні матеріали, кг	110,0	647,5	33,47
	у т.ч. в кормах	62,3	365,4	18,9
6.	Електроенергія, кВт/год.	228	67,5	3,5
7.	Амортизація (без кормовиробництва)	-	142,13	7,3
8.	Поточний ремонт основних засобів (без кормовиробництва)	-	56,86	2,9
9.	Інші матеріальні витрати	-	43,06	2,2
10.	Виробничі витрати, всього (виробнича собівартість)	-	1940,5	100
11.	Витрати на побічну продукцію (вираховуються)		74,0	
12.	Витрати на збут		56,81	
13.	Повна собівартість товарної продукції у заліковій вазі		1923,31	
14.	Мінімальна ціна підтримки, що забезпечує 5% рентабельності		2019,48	
15.	Норма прибутку, %		7,0	
16.	Маса прибутку, грн. (з врахуванням вартості вир.фондів і землі)		485,72	
17.	Рівень рентабельності, % (ряд. 16 : ряд. 13)		25,3	
18.	Еквівалентна ціна, що забезпечує 7% норми прибутку (з врахуванням вартості землі і вир.фондів) (ряд. 13 + ряд.16)		2409,03	
19.	Норма прибутку, %		7,0	
20.	Маса прибутку, грн.		295,22	
21.	Рівень рентабельності, % (ряд. 20 : ряд. 13)		15,3	
22.	Еквівалентна ціна, що забезпечує 7% норми прибутку (без врахування вартості землі) (ряд.13 + ряд.20)		2218,53	

Середньорічна вартість виробничих фондів (основн. і обор.) = 4217,40 грн.

Вартість землі на 1 т молока, грн. = 2721,43 грн.

*Розраховано авторами за методикою [7, 88].

Для прикладу, нормативні затрати праці у натуральному виразі з розрахунку на 1 т молока становлять 115 люд.-год. Середньорічна оплата праці в сільському господарстві – 560 грн., коефіцієнт коригування для молочного скотарства – 0,93, середньомісячний баланс робочого часу становить – 166,0 год.

Виходячи із вищенаведених показників проведено наступні розрахунки:

середньомісячна оплата праці в молочному скотарстві –

$$560 \text{ грн.} \times 0,93 = 520,8 \text{ грн.};$$

оплата 1 люд.-год. в молочному скотарстві –

$$520,8 \text{ грн.} : 166,0 = 3,14 \text{ грн.};$$

оплата праці з розрахунку на 1 т молока –

$$115 \text{ люд.-год.} \times 3,13 \text{ грн.} = 360,0 \text{ грн.}$$

Відрахування на соціальні заходи згідно чинного законодавства становлять 10,86% від оплати праці: $360,0 \text{ грн.} \times 10,86 : 100 = 39,1 \text{ грн.}$

Вартість кормів розраховують на основі нормативних витрат кормів на 1 т молока, що становить 1,35 т корм. од. При цьому в структурі раціонів займають: концентровані корми – 24,5%, грубі – 23%, соковиті – 22%, зелені – 31%.

На основі обчисленої собівартості власних та вартості купованих кормів, що входять до встановленого раціону, визначили вартість кормової одиниці. Далі множенням вартісної оцінки 1 т корм. од. на їх потребу по фізіологічних групах корів визначили сукупну грошову вартість витрат кормів на 1 т молока.

Аналіз структури витрат кормів показав, що на виробництво 1 т молока витрачається 1,35 т корм. од., а на виробництво і доставку кормів потрібно 62,3 кг пального. Вартість 1 кг пально-мастильних матеріалів становить 5,886 грн.

Вартість 1,35 т корм. од. без пально-мастильних матеріалів становить 561,96 грн. ($928,66 \text{ грн.} - (62,3 \text{ кг} \times 5,886 \text{ грн.})$), вартість 1 т корм. од. – $561,96 \text{ грн.} : 1,35 \text{ т корм. од.} = 416,27 \text{ грн.}$

Витрати на придбання засобів захисту тварин включають: медикаменти, біопрепарати, дезінфікуючі та ін. засоби, хірургічне і лабораторне обладнання, інструменти, матеріали тощо.

Вартісна оцінка їх здійснюється згідно використаних засобів та фактичного забезпечення за фактичними цінами придбання.

У нашому прикладі, в середньому на 1 корову вартість засобів захисту становить – 78,37 грн., а на 1 т молока – 22,39 грн. ($78,37 \text{ грн.} : 3,5 \text{ т}$).

Витрати паливно-мастильних матеріалів на технологічні потреби (підвезення кормів, транспортні та інші роботи) становлять – 47,7 кг з розрахунку на 1 т молока. З урахуванням обсягу пального на виробництво кормів загальна його потреба на 1 т молока становить: $110,0 \text{ кг} (47,7 + 62,3)$.

Вартість пального на виробництво 1 т молока становитиме $647,46 \text{ грн.} (110,0 \text{ кг} \times 5,886 \text{ грн.})$.

Витрати електроенергії визначають за нормативами з урахуванням технології виробництва й збуту молока. Встановлено, що на 1 т виробленого молока необхідно витратити 228 кВт/год. Вартісну оцінку 1 кВт/год визначили за тарифами з урахуванням одержаної електроенергії. Для прикладу, при вартості 1 кВт/год електроенергії 29,6 коп. загальна вартість електроенергії на виробництво 1 т молока становитиме $67,49 \text{ грн.} (228 \text{ кВт/год} \times 0,296 \text{ грн.})$.

Витрати на амортизацію основних засобів виробництва розраховують за діючими нормами амортизації у відсотках до їх балансової вартості на початок звітної року.

У нашому прикладі вартість основних виробничих фондів на виробництво 1 т молока становить 2842,56 грн., амортизаційні відрахування дорівнюють 5,0 % від вартості основних фондів, або 142,13 грн. ($2842,56 \text{ грн.} \times 0,05$).

Витрати на поточний ремонт основних засобів розподіляють пропорційно до обсягу

виконаних робіт. В сучасних умовах витрати на поточний ремонт визначили через співвідношення їх до суми амортизаційних відрахувань, що фактично склалися у господарстві. Для прикладу витрати на поточний ремонт становлять 40 % від суми амортизаційних відрахувань, а точніше ця сума становитиме 56,86 грн. ($142,13 \text{ грн.} \times 0,4$).

Інші матеріальні витрати включають витрати на штучне осіменіння корів, утримання літніх таборів, спецодяг тощо. У структурі виробничих витрат на виробництво продукції тваринництва вони займають 2,0 – 3,0 %. У нашому прикладі на виробництво 1 т молока інші витрати становлять 43,06 грн. ($1722,53 \text{ грн.} \times 0,025$).

Витрати на побічну продукцію віднімають від суми виробничих витрат. Для прикладу, вихід гною з розрахунку на 1 т молока становить 3,15 т, ціна за 1 т гною – 24,5 грн., тоді вартість побічної продукції з розрахунку на 1 т молока становитиме 74,0 грн. ($3,15 \text{ т} \times 23,5 \text{ грн.}$).

Витрати на збут продукції включають відшкодування навантажувально-розвантажувальних, транспортних витрат та інші маркетингові витрати, не передбачені попередніми статтями. У структурі повної собівартості товарної продукції вони становлять 2-3 %. У наших розрахунках витрати на збут 1 т молока становлять 56,8 грн.

Нормативна повна собівартість 1 т молока складається з виробничої собівартості за мінусом побічної продукції ($1940,5 \text{ грн.} - 74,0 \text{ грн.}$) і витрат на збут – 56,8 грн., тобто становить 1923,31 грн. [$(1940,5 \text{ грн.} - 74,0 \text{ грн.}) + 56,8 \text{ грн.}$].

Мінімально допустимий рівень ціни реалізації 1 т молока становить 2019,78 грн. ($1923,31 \text{ грн.} \times 1,05$).

Еквівалентна ціна 1 т молока, що забезпечує 7 % норми прибутку із врахуванням вартості землі та основних і оборотних засобів виробництва розраховується за формулою (1) у такій послідовності.

Спочатку розраховуємо розмір, вартості основних і оборотних засобів та землі з розрахунку на 1 т молока 6938,83 грн. ($BO3 - 2527,3 \text{ грн.} + BO63 - 1690,1 \text{ грн.} + B3 - 2721,43 \text{ грн.}$).

Далі розраховуємо масу прибутку при нормі прибутку 7 %, яка становить 485,7 грн. ($6938,83 \text{ грн.} \times 7\%$).

Еквівалентна ціна за 1 т молока становитиме 2409,03 грн. ($C_n - 1923,31 \text{ грн.} + M_p - 485,72 \text{ грн.}$). При такій ціні рівень рентабельності виробництва молока буде становити 25,3% ($485,72 \text{ грн.} : 1923,31 \text{ грн.} \times 100$).

Еквівалентна ціна 1 т молока, що забезпечує 7 % норми прибутку без вартості землі становить 2218,53 грн. ($4217,4 \text{ грн.} \times 7 / 100 = 295,22 \text{ грн.} + 1923,31 \text{ грн.}$). У цьому прикладі рівень рентабельності виробництва молока становить 15,3% ($M_p 295,2 : C_n - 1923,31 \text{ грн.} \times 100$).

З метою матеріального заохочення виробників у збільшенні обсягів виробництва й продажу молока та наближення його якісних параметрів до стандарту СОР, в Україні запроваджено новий стандарт ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі». Цей стандарт спонукає виробників підвищувати рівень матеріально-технічної оснащеності ферм, особливо облаштування молочних блоків, проводити доїння у молокопровід, зменшувати собівартість продукції і на цій основі виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Примірний методичний порядок визначення закупівельних гуртових цін на молоко пропонуємо розглянути на прикладі господарств різного економічного розвитку

(середній – базисні показники, нижчий і вищий базису) Тернопільської області за 2008-2009 рр. (табл. 3).

Аналізовані господарства, як видно з таблиці, поставлені приблизно в однакові стартові умови: використання 350 корів, надій на корову за рік 3500 кг, реалізація молока 10,0 тис ц. Використовуючи свої можливості, ці господарства можуть реалізовувати різну кількість молока з певними ґатунками й отримати різні кінцеві результати.

Як видно з таблиці, виробники молока, залежно від його якісних параметрів і рівня охолодження, можуть збільшити середню реалізаційну ціну за 1 ц молока від 162,80 грн. до 271,26 грн., або в 1,7 раза. Такий порядок закупівлі молока відповідно до вимог ДСТУ 3662 – 97 дає змогу обґрунтувати справедливі гуртові ціни на молоко залежно від його якості у кожному господарстві.

Таблиця 3

Примірна методична схема розрахунку закупівельних цін за 1 ц молока за новим стандартом ДСТУ 3662-97

Показники	Варіанти реалізації молока з різним вмістом жиру і білка, %		
	менше базису жир – 3,2 білок – 2,6	базисні жир – 3,4 білок – 3,0	більше базису жир – 4,0 білок – 3,5
Продано молока, ц	10000	10000	10000
у т.ч., %:			
вищого ґатунку з температурою 8°C	5	85	95
першого ґатунку з температурою 10°C	20	15	5
другого ґатунку з температурою 12°C	75	-	-
Нормативна повна собівартість 1 ц молока, грн.		192,33	
Гарантована (мінімальна) ціна 1 ц молока першого ґатунку (вартість жиру і білка x 1,05), грн.	172,44	201,95	225,17
Нормативна ціна жиру 1 ц молока (за 1% жиру – $192,33 \times 0,4 : 3,4 = 22,63$), грн.	72,42	76,93	90,52
Нормативна ціна білку 1 ц молока (за 1% білку – $192,33 \times 0,6 : 3 = 38,47$)	100,02	115,40	134,65
Ціна 1 ц молока вищого ґатунку (гарантована ціна x 1,15), грн.	198,31	232,24	258,95
Ціна 1 ц молока другого ґатунку (гарантована ціна x 0,90), грн.	155,20	-	-
Ціна термостійкого (8°C) 1 ц молока вищого ґатунку (ціна вищого ґатунку x 1,05), грн.	208,23	243,85	271,90
Ціна термостійкого (10°C) 1 ц молока першого ґатунку (гарантована ціна x 1,05), грн.	181,06	212,05	236,43
Виручка від реалізації молока, тис.грн.	1628,0	2418,4	2712,6
Середня реалізаційна ціна 1 ц молока, грн.	162,80	241,84	271,26
Отримано прибутку (- збитку) на 1 ц реалізованого молока, грн.	-29,31	49,73	78,93
Рентабельність галузі, %	-15,3	25,9	41,0

Таким чином, наведені методичні підходи розрахунку нормативної собівартості виробництва 1 т цукрових буряків і 1 т молока можна використовувати при визначенні нормативної собівартості інших видів продукції рослинництва і тваринництва. Визначення нормативної собівартості є необхідною базою для встановлення мінімальних гарантованих і еквівалентних цін на сільськогосподарську продукцію.

Мінімальна ціна підтримки забезпечує рівень рентабельності 5%, тобто просте відтворення галузей буряківництва і молочного скотарства.

Еквівалентна ціна 1 т молока з врахуванням вартості землі і без неї дає змогу підвищити рівень рентабельності відповідно до 25,3% і 15%, тобто забезпечити розширене відтворення і на цій основі запроваджувати прогресивні технології та виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Література

1. Власов В.І. Розвиток ринку сільськогосподарської продукції Європейського Союзу до 2011 року. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 33 с.
2. Гальчинський А.С. та ін.. Основи економічних знань: Навч. посіб. / А.С. Гальчинський, Л.С. Єщенко, Ю.І. Полкін. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 2002. – 543 с.
3. Дейли Джон. Эффективное ценообразование – основа конкурентного преимущества : Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 304 с.
4. Довідник по плануванню в агропромисловому комплексі. – К.: Урожай, 1991.
5. Корінєв В.Л. Цінова політика підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 257 с.
6. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. 11-го изд. К., ХаГар, 1998. – 785 с.
7. Нормативні витрати, ціни, баланси сільськогосподарської продукції в Україні та країнах світу / О.М. Шпичак, Ю.Я. Ганусенко, С.А. Ставінєвич та ін.; За ред. О.М. Шпичака, Ю.Я. Ганусенка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 693 с.
8. Онегіна В.М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 590 с.
9. Охріменко І.В. Витрати та собівартість в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К., 2009. – 35 с.
10. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період // Економіка АПК. – 2008 – №4. – С. 19-37.
11. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001 рр.). За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2002. – 499 с.

Редакція отримала матеріал 17 травня 2010 р.